

Nr 38.*Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dispositionen av överskottsmedel i vissa clearingkassor.*

(1:a avd.)

I propositionen nr 39 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 23 januari 1953, föreslagit riksdagen medgiva, att överskottsmedlen i vissa clearingkassor, tillhoppa 7,6 miljoner kronor, må användas på sätt departementschefen i berörda statsrådsprotokoll förordat.

Som ett led i prispolitiken efter det andra världskrigets utbrott har dels tvångsvis genom beslut av Kungl. Maj:t, dels på frivillig väg efter överenskommelser mellan staten och sammanslutningar inom näringslivet inrättats ett antal clearingkassor för prisutjämning beträffande olika varuslag. Till grund för clearingförfarandet har lagts i förväg bestämda avräkningspriser. Därest det verkliga anskaffningspriset för visst varuparti underskridit avräkningspriset har vederbörande företagare till clearingkassan erlagt en avgift, beräknad på grundval av prisskillnaden. I motsatt fall har den över-skjutande anskaffningskostnaden blivit täckt av medel ur kassan.

En med clearingkassorna jämförlig inrättning är den s. k. krigsriskkassan, som tillkommit för att möjliggöra reglering av sådana av krigsförhållandena föranledda förluster inom importkolhandeln, som ej blivit täckta genom vanlig försäkring. Kassans medel har tillskjutits av importörerna i form av avgifter, beräknade efter visst av bränslekommissionen fastställt belopp per ton importerad vara. Avgifterna har inkalkylerats i de priser, som tillämpats vid återförsäljning.

Verksamheten inom vissa kassor främst tillhörande jordbruksnämndens verksamhetsområde pågår fortfarande. Flertalet clearingkassor har emellertid numera avvecklats. Det kassamässiga resultatet av clearingverksamheten varierar från fall till fall. Sålunda har vid verksamhetens upphörande några kassor visat underskott, andra överskott. Medel till täckning av de uppkomna underskotten har anvisats å riksstaten eller tagits ur överskott, som uppstått i clearingkassor eller i samband med annan prisreglerande verksamhet. Frågan om den slutliga dispositionen av överskottsmedlen aktualiserades av 1951 års riksdag. Härutinnan har förslag av särskild utredning nu framlagts beträffande krigsriskkassan och sex clearingkassor för olika varuslag. Överskottsmedlen i dessa kassor utgör sammanlagt ca 7,6 milj. kronor.

Av vad utredningen anfört framgår, att övervägande delen av inbetalningarna till de olika kassorna inkalkylerats i varupriserna. Då överskott uppkommit, är det sålunda som regel i sista hand konsumenterna, som åsamkats en extra utgift. En återbäring av överskottsmedel direkt till konsumenterna är självfallet icke praktiskt genomförbar. I vissa fall kan det ha förekommit, att företagare lidit förlust till följd av kassornas verksamhet. Utredningen anser det vara mycket ovisst, huruvida detta kan anses motivera rättsligt grundade anspråk på ersättning från kassorna. Några dylika krav har emellertid icke framställts och kommer, såvitt utredningen kunnat utröna, icke att framställas av de berörda företagarna. Utredningen har därför icke ansett nödvändigt att närmare ingå på frågan huruvida eventuella anspråk av detta slag kan göras gällande på rättslig väg. Utredningen har kommit till den uppfattningen, att om frågan betraktas som ett praktiskt problem hinder knappast föreligger för staten att förfoga över medlen. Någon invändning mot detta ställningstagande har icke förekommit vid remissbehandlingen av utredningens förslag. För egen del har departementschefen icke heller någon erinran mot den ståndpunkt utredningen intagit. Departementschefen påpekar i detta sammanhang att i avtal, respektive av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser rörande samtliga här berörda kassor bestämts att uppkommande överskott skall inbetalas till statsverket.

Vid sina överväganden av hur överskottsmedlen bör disponeras har utredningen fäst avseende vid överskottsmedlens speciella karaktär och med hänsyn härtill icke ansett att medlen bör indragas till statsverket för tillgodoseende av allmänna budgetändamål. Den omständigheten, att medlen härrör från vissa mer eller mindre klart avgränsade branscher och att deras uppkomst inneburit uppoffringar från konsumenternas och möjligen vissa företagens sida, talar enligt utredningens mening för att medlen disponeras för ändamål, som tjänar ifrågavarande konsumenters och företagens intressen. Vidare har utredningen understrukt, att avsikten med clearingverksamheten ju icke varit att skaffa staten inkomster. Utredningen har förordat, att medlen användes för teknisk forsknings- och försöksverksamhet inom de branscher, från vilka de härrör. Efter att ha samrått med cheferna för vederbörande krisorgan och vissa av de berörda branschorganisationerna har utredningen föreslagit, att krigsrisikkassans medel, ca 6,3 milj. kronor, användes till försöksverksamhet och forskning på bränsleområdet, medlen i de övriga kassorna utom clearingkassan för handelsjärn, tillhopa omkring 1,2 milj. kronor, för teknisk forskning samt medlen i sistnämnda kassa, ca 0,1 milj. kronor, till åtgärder för att främja varuutbytet med utlandet. Vid remissbehandlingen har i stort sett enighet rått om att den föreslagna användningen är lämplig; statskontoret har dock ansett att medlen bör indragas till statsverket.

De principiella skäl utredningen anfört till stöd för sitt förslag förtjänar enligt departementschefens mening beaktande. Utredningens förslag överensstämmer till sitt syfte med vad som tidigare (jfr X ht 1949 s. 124) beslutats rörande dispositionen av överskottsmedel i vissa hos statens handelskom-

mission inrättade clearingkassor. Departementschefen anser sig därför i huvudsak böra tillstyrka utredningsförslaget. Emellertid synes departementschefen icke den omständigheten att överskottsmedlen härrör från vissa branscher genomgående böra tillmätas avgörande betydelse. Vad angår krigsrisk-kassans medel förhåller det sig ju så, framhåller departementschefen, att de avgifter, genom vilka överskottet uppkommit, i sista hand bestritts av bränslekonsumenterna, som knappast kan sägas utgöra någon bestämt avgränsad samhällsgrupp. Med hänsyn härtill och då vidare överskottsmedlen i krigsrisk-kassan uppgår till ett jämförelsevis betydande belopp, förefaller det departementschefen motiverat att viss del av desamma undantages från den av utredningen föreslagna användningen och i stället disponeras för andra ändamål, så t. ex. forskningsuppgifter samt försöks- och upplysningsverksamhet rörande sådana frågor, som är av betydelse för de stora konsumentgrupperna i vårt land. Departementschefen erinrar i detta sammanhang om att tekniska forskningsrådet och Stockholms handelskammare förordat, att överskottsmedlen i clearingkassan för handelsjärn användes för distributions-ekonomisk forskning. Medlen i övriga clearingkassor synes departementschefen som utredningen föreslagit böra användas till teknisk forskning.

I anslutning till vad sålunda anförts förordar departementschefen, att av nu ifrågavarande överskottsmedel 5,5 milj. kronor disponeras för forsknings- och försöksverksamhet på bränsleområdet och 1,2 milj. kronor för teknisk forskning. Dessa medel synes departementschefen, som utredningen föreslagit, lämpligen böra bilda två särskilda under statskontorets förvaltning stående fonder. Återstoden av medlen, i runt tal 0,9 milj. kronor, föreslås skola tillföras handels- och sjöfartsfonden. Departementschefen förutsätter, att härav 400 000 kronor kan få användas för forskning samt försöks- och upplysningsverksamhet av betydelse för konsumenterna. Det förutsättes få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser om medlens användning för olika ändamål. I fråga om dispositionen av de medel, som avsatts för bränsleforskning, anses bränsleutredningen böra inkomma med förslag.

Med hänsyn till det jämförelsevis betydande belopp, som föreslagits skola användas för forskning m. m. på bränsleområdet, synes departementschefen något särskilt anslag till åtgärder för främjande av en rationell bränsleförsörjning icke behöva uppföras å riksstaten för nästa budgetår.

Utskottet. I den föreliggande propositionen behandlas frågan om dispositionen av överskottsmedel i ett antal clearingkassor, som inrättats för pristjämnning inom vissa branschområden under krigs- och efterkrigsåren och vilkas verksamhet nu upphört.

Utskottet finner i likhet med departementschefen hinder knappast böra möta för staten att förfoga över ifrågavarande överskottsmedel. Någon invändning mot ett sådant ställningstagande har ej heller förekommit vid remissbehandlingen av ärendet.

Vid övervägande av frågan om medlens disposition delar utskottet den uppfattningen, att desamma icke böra indragas till statsverket för tillgodoseende av allmänna budgetändamål utan böra anslås till speciella ändamål under hänsynstagande till deras ursprung. Beträffande de användningssätt, som kunna komma i fråga vid dispositionen av överskottsmedlen, synes departementschefens förslag utgöra en lämplig lösning, varför detsamma tillstyrkes av utskottet.

Aberopande det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må medgiva, att överskottsmedlen i vissa clearingkassor, tillhopa 7,6 miljoner kronor, må användas på sätt departementschefen i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 23 januari 1953 förordat.

Stockholm den 17 mars 1953.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Iwar Anderson, Näsgård, Ohlon, fröken Andersson, herrar Leander, Gillström, Pålsson, Sundelin, Hesselbom, Erik Gustaf Andersson, Edvin Thun, Lundgren och Eric Holmqvist; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Ward, Malmborg i Skövde, Bergström, Ståhl, Rubbestad, Svensson i Ljungskile, Lindholm, Eriksson i Sandby, Johansson i Mysinge, Åkerström, Wedén, Thapper, Hjalmarson och Karlsson i Olofström.